

RYSZARD GŁADYSZ¹

WYKORZYSTANIE POMOCY ZAGRANICZNEJ NA ROZWÓJ INFRASTRUKTURY NA WSI WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Abstrakt. Inwestycje infrastrukturalne stanowią ważny czynnik rozwoju gospodarczego gmin. Dzięki rozwiniętej infrastrukturze są one bowiem nie tylko przyjazne dla mieszkańców i środowiska, ale także bardziej atrakcyjne z punktu widzenia inwestorów. Ma to duże znaczenie dla gmin wiejskich, które charakteryzują się dużo niższym od przeciętnego poziomem rozwoju gospodarczego. Poważną przeszkodą, hamującą tempo rozwoju infrastruktury na obszarach niezurbanizowanych, są jednak niewystarczające środki własne, znajdujące się w dyspozycji większości samorządów lokalnych. Dlatego podejmując się realizacji większych projektów inwestycyjnych, są one zmuszone do poszukiwania pomocy finansowej z zewnątrz. W przypadku zadań z zakresu gospodarki wodno-ściekowej podstawowym źródłem takiej pomocy były dotychczas WFOŚiGW. Od kilkunastu lat obserwuje się jednak dość szybki wzrost roli środków finansowych pochodzących z zagranicy, zwłaszcza z Unii Europejskiej, co na przykładzie gmin wiejskich województwa łódzkiego przedstawione zostało w niniejszym artykule. Świadczy o tym m.in. liczba 175 zrealizowanych dzięki tej pomocy zadań inwestycyjnych oraz ich efekty rzeczowe, na przykład zbudowanie 709 km sieci wodociągowej, 309 km sieci kanalizacyjnej oraz 15 zbiorczych oczyszczalni ścieków.

Słowa kluczowe: rozwój infrastruktury technicznej na terenach wiejskich, działalność inwestycyjna gmin, zagraniczna pomoc finansowa, województwo łódzkie

WPROWADZENIE

Utworzone w 1999 roku województwo łódzkie ma charakter rolniczo-przemysłowy. Zajmuje powierzchnię 18 219 km², z czego 93,7% to obszary wiejskie. Pod względem administracyjnym dzieli się na 21 powiatów ziemskich i 3 grodzkie (rysunek 1). Składa się na nie 18 gmin miejskich, 25 miejsko-wiejskich i 134 wiejskie.

¹ Autor jest pracownikiem naukowym Uniwersytetu Łódzkiego.

RYСУNEK 1. Podział administracyjny województwa – powiaty

Tereny nieurbanizowane są słabo zaludnione, średnio 53 os./km². Mieszka na nich zaledwie 458 tys. osób, tj. 35,4% ogółu ludności województwa [Województwo... 2007]. Wiejska sieć osadnicza, którą tworzy 5191 miejscowości (prawie 3 tys. sołectw), charakteryzuje się dużym, większym niż średnio w kraju udziałem małych jednostek osadniczych (liczących od kilku do kilkunastu zagród) i rozproszeniem zabudowy. Ma to istotny wpływ m.in. na rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, ponieważ bardzo podnosi koszt ich budowy. W wielu przypadkach ze względów ekonomicznych, zwłaszcza jeżeli chodzi o kanalizację zbiorczą, inwestycje w takich rejonach są nieopłacalne. Dodatkową barierę stanowi fakt, że środki własne, znajdujące się w dyspozycji władz lokalnych, z racji rolniczego, przeważnie niskotowarowego charakteru gospodarki oraz dość słabych gleb są w większości gmin bardzo ograniczone. W 2006 roku aż w 110 przypadkach nie przekraczały 800 zł na 1 mieszkańca, a w 71 z nich wynosiły poniżej 600 zł na 1 mieszkańca, przy średniej krajowej 1046 zł [Bank...]. Najwięcej takich jednostek jest w powiatach: sieradzkim, wieluńskim, radomszczańskim, opoczyńskim, tomaszowskim, łęczyckim i skierniewickim.

Z tego powodu w okresie utworzenia obecnego województwa znajdujące się na jego obszarze tereny wiejskie należały do znacznie zapóźnionych w tej dziedzinie. Na początku 1999 roku sieć wodociągowa rozdzielcza na terenach nieurbanizowanych miała długość 13 817,6 km, a liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych wynosiła 184 897. Wyposażenie w sieć kanalizacyjną i zbiorcze oczyszczalnie ścieków było jeszcze gorsze. Jej długość miała zaledwie 363,9 km (bez przyłączy), a liczba przyłączonych do niej budynków mieszkalnych wynosiła 6076 [*Rocznik...* 2000].

Duża skala deficytu wody na terenach wiejskich, która miała miejsce w latach osiemdziesiątych i na początku dziewięćdziesiątych, spowodowana długimi okresami posusznych i obniżeniem się poziomu wód podziemnych, a tym samym zwierciadła wody w studniach przydomowych, sprawiła, że gminne władze samorządowe znalazły się pod silną presją społeczności lokalnych, domagających się przyspieszenia działań, mających na celu zmianę tego stanu. Wobec niedostatku środków własnych były więc zmuszone sięgać po alternatywne źródła finansowania podejmowanych przedsięwzięć inwestycyjnych. Pozyskane w ten sposób środki przeznaczano początkowo w całości lub w dominującej części na prace związane z budową sieci wodociągowej. Działania w kierunku poprawy gospodarki ściekowej, głównie z powodu kilkakrotnie wyższych kosztów budowy kanalizacji niż wodociągów, zeszły na drugi plan. Doprowadziło to do wspomnianej już dużej dysproporcji pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej.

Taki sposób realizacji programu zaopatrzenia wsi w wodę jest błędny zarówno pod względem ekologicznym, jak i gospodarczym. Problemy te należy rozwiązywać łącznie. Rozwój zmechanizowanego dostarczania wody powoduje bowiem zwielokrotnienie jej zużycia, a tym samym wzrost ilości ścieków. W sytuacji nieuporządkowanej gospodarki ściekowej są one źródłem pogarszania się warunków sanitarnych na terenach wiejskich oraz degradacji różnych elementów środowiska [Gładysz 2007b, s. 8].

Podstawowym źródłem pomocy finansowej dla samorządów lokalnych od kilkunastu lat jest Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, który udziela preferencyjnych, niskoprocentowanych pożyczek (do 1998 roku również dotacji). Do 2002 roku mogły się one ubiegać także o dotacje z budżetu państwa przekazywane za pośrednictwem wojewodów oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. W połowie lat dziewięćdziesiątych pojawiła się możliwość pozyskania środków pochodzących ze źródeł zagranicznych, głównie z Unii Europejskiej, najpierw w ramach Programu PHARE, a następnie PAOW, SAPARD i ZPORR. Zainteresowanie władz lokalnych tymi funduszami było duże, ale w rzeczywistości niewiele gmin z nich skorzystało. Złożyły się na to różne czynniki, a przede wszystkim konieczność zainwestowania najpierw środków własnych (co z powodu ich szczupłości wymagało zaciągnięcia pożyczki lub kredytu), skomplikowana procedura przygotowawcza i kryteria regulaminowe oraz słabe, zwłaszcza w pierwszych latach, przygotowanie merytoryczne pracowników samorządów odpowiedzialnych za działania inwestycyjne.

PROGRAM PHARE

W 1996 roku były województwa: łódzkie, piotrkowskie i sieradzkie, które w 1999 roku weszły w skład obecnego województwa łódzkiego, jako trzy z dziesięciu w kraju, zostały objęte programem pomocowym Unii Europejskiej PHARE-RAPID zarządzanym przez Polską Agencję Rozwoju Regionalnego (PARR). Jego priorytetowym celem było wspieranie rozwoju infrastruktury na terenach wiejskich, w tym budowy sieci wodociągowej i systemów kanalizacji z małymi (kontenerowymi) oczyszczalniami ścieków w regionach, w których rozwój społeczno-ekonomiczny jest opóźniony w stosunku do średniej krajowej [Gołębiowski 1998, s. 338]. Program adresowany był przede wszystkim do gmin, przy czym wymagano, żeby przyszły beneficjent posiadał przygotowany projekt techniczny oraz miał zagwarantowane środki na co najmniej 30% inwestycji.

W latach 1997–1998 z pomocy programu RAPID na inwestycje dotyczące zaopatrzenia wsi w wodę skorzystało na charakteryzowanym w niniejszym artykule terenie 16 gmin, z tego: w byłym województwie łódzkim 2 (Parzęczew i Rzgów), piotrkowskim 8 (Aleksandrów, Opoczno, Paradyż Przedbórz, Rozprza, Rzczyca, Sławno i Zelów), sieradzkim 6 (Burzenin, Brzeźnio, Sędziejowice, Goszczanów, Lututów i Łask) – rysunek 2. Każda z nich uzyskała dofinansowanie jednego projektu w wysokości od 38,6 do 52,6% wartości realizowane-

RYSUNEK 2. Zadania inwestycyjne zrealizowane w ramach programów PHARE RAPID i STRUDER 2

Źródło: Opracowanie własne.

go zadania. Pozwoliło to na skrócenie czasu budowy 2 stacji wodociągowych (w Milejowie, gmina Rozprza i wsi Orła, gmina Parzęczew) oraz 15 sieci wodociągowych o łącznej długości 194,9 km. Dzięki temu dostęp do wody bieżącej otrzymali mieszkańcy 49 miejscowości, a w 6 wodociąg rozbudowano. Najwięcej miejscowości objęto siecią w powiatach sieradzkim (14 i 2 rozbudowa) i opoczyńskim (11 i 2 rozbudowa). Oprócz tego w gminie Brzeźnio (powiat sieradzki) dokonano modernizacji 5,2 km sieci we wsiach Brzeźnio i Bronisławów, polegającej na wyłączeniu z użytku linii z rur azbestocementowych i zastąpieniu jej nową z tworzywa sztucznego. Z informacji uzyskanych w urzędach gmin wynika, że łączna kwota pomocy na wymienione działania wynosiła 4060,4 tys. zł, z tego 3666,4 tys. zł przekazano beneficjentom w latach 1997–1978, a 394,0 tys. zł w 1999 roku.

Natomiast w działaniu gospodarka ściekowa, dzięki wsparciu finansowemu 6 zadań z programu RAPID łączną kwotą w wysokości 5407,6 tys. zł, zrealizowana została budowa 4 zbiorczych oczyszczalni ścieków: w Andrespolu (powiat łódzki wschodni, o przepustowości 926 m³/d), Dobroniu (powiat pabianicki, 350 m³/d), Ostrówku (powiat wieluński, 150 m³/d) i Ujeździe (powiat tomaszowski, 500 m³/d) oraz 25,9 km sieci kanalizacyjnej i ponad 500 przykanalików prowadzących do budynków mieszkalnych w gminach: Dobroń, Konopnica, Ostrówek, Ujazd, Rzgów i Zduńska Wola (rysunek 2). Objętych zostało nią 8 miejscowości wiejskich (w tym 1 – Ujazd, częściowo), a w 1 sieć rozbudowano.

Kontynuacją programu RAPID był STRUDER 2, realizowany w latach 1999–2000 przez PAAR we współpracy z Fundacją Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA). W tym przypadku wymagano, żeby przynajmniej połowa wartości inwestycji zakwalifikowanej do uzyskania bezzwrotnej pomocy została pokryta przez gminę, natomiast finansowanie projektów odbywało się poprzez refundację kosztów poniesionych przez inwestora na podstawie przedstawionych faktur.

Wsparcie w ramach tego programu na poprawę zaopatrzenia wsi w wodę otrzymało 5 gmin: Kluki i Żelów – powiat bełchatowski, oraz Ksawerów – powiat pabianicki, Sławno – powiat tomaszowski, i Szadek – powiat zduńskowski (rysunek 2). W 1999 roku pomoc ta wynosiła łącznie 699,9 tys. zł, a w 2000 roku – 1101,6 tys. zł. Przyczyniła się ona do modernizacji 1 stacji uzdatniania wody (Sepno, gmina Sławno) oraz zbudowania 75,8 km sieci wodociągowej rozdzielczej z 678 połączeniami do budynków mieszkalnych, obejmującej zasięgiem 16 miejscowości (najwięcej w gminie Żelów – 6, i Sławno – 5), a w 1 została rozbudowana.

Natomiast dofinansowanie na realizację zadań w zakresie gospodarki ściekowej uzyskały 2 gminy: Dłutów, powiat pabianicki (621,4 tys. zł, na budowę 2,9 km odcinka sieci kanalizacyjnej Dłutów – Budy Dłutowskie – Borkowice oraz 93 przyłączy) i Widawa, powiat łaski (1029,8 tys. zł, na budowę oczyszczalni zbiorczej o przepustowości 340 m³/d).

Na podkreślenie zasługuje fakt, że gminy objęte opisaną pomocą uzyskały nie tylko wymierne korzyści finansowe i techniczne. Wpłynęło to również pozytywnie na podniesienie świadomości społecznej władz na temat pomocy Unii Europejskiej i wiarygodności samorządów lokalnych w oczach mie-

szańców. Weszły one na ścieżkę współpracy z instytucjami, także zagranicznymi, w ramach standardów uznawanych międzynarodowo. Był to dobry prognostyk na przyszłość, jeżeli chodzi o uczestnictwo w następnych programach pomocowych.

FUNDACJA WSPÓŁPRACY POLSKO-NIEMIECKIEJ

Przykładem takiej współpracy jest gmina Dobroń (powiat pabianicki), która utrzymuje przyjacielskie kontakty z niemiecką gminą Dörpen. W 1999 roku otrzymała dotację w wysokości 308,9 tys. zł z funkcjonującej od 1991 roku Fundacji Pomocy Polsko-Niemieckiej. Wykorzystała ją na zbudowanie 1,6 km sieci kanalizacyjnej oraz 73 przykanalików w Dobroniu Poduchownym.

PROGRAM AKTYWIZACJI OBSZARÓW WIEJSKICH

W 2000 roku na mocy porozumienia pomiędzy Rządem Polskim i Bankiem Światowym został powołany PAOW. Funkcjonował do 2005 roku. Jego zadaniem było wniesienie wkładu finansowego, inwestycyjnego oraz wiedzy i umiejętności w szeroko rozumiany rozwój gospodarczy wsi. Jednym z obszarów, poprzez które następowała bezpośrednia działalność Programu, był Komponent C – Infrastruktura wiejska. Wysokość dofinansowania w tym komponencie wynosiła 30% wartości brutto projektów wodociągowych oraz do 50% wartości przy projektach kanalizacyjnych, drogowych i zagospodarowania odpadów stałych. Przyjmowaniem wniosków i ich weryfikacją zajmowały się Regionalne Oddziały ARiMR, a zatwierdzeniem projektów do współfinansowania – Regionalne Komitety Sterujące.

W województwie łódzkim do Regionalnego Oddziału Agencji wpłynęło z urzędów gmin 17 wniosków o dofinansowanie zadań z zakresu zaopatrzenia w wodę i 36 dotyczących kanalizacji na terenach wiejskich. Ponad 1/3 z nich została odrzucona z powodu błędów merytorycznych, natomiast z pozostałych do realizacji zatwierdzone zostały ostatecznie 1 inwestycja wodociągowa i 7 kanalizacyjnych. Ich wykaz przedstawia tabela 1. Kwoty dofinansowania z PAOW wynosiły odpowiednio 16 095 zł i 2 804 256 zł.

Efektami rzeczowymi tych inwestycji było zbudowanie 1863 m sieci wodociągowej i 55 przyłączy do budynków mieszkalnych (w miejscowości Podlubień, gmina Sulejów), 2 oczyszczalni ścieków (w Kobielach Wielkich, powiat radomski, o przepustowości 120 m³/d i Białaczowie, powiat opoczyński, 315 m³/d) oraz 13,0 km sieci kanalizacyjnej z 58 przykanalikami. Powstała ona w 2 miejscowościach (Kurzeszyn i Osjaków), a w 3 została rozbudowana [Walczak 2004].

PROGRAM OPERACYJNY SAPARD

Oprócz PAOW w okresie 2002–2004 funkcjonował w kraju drugi duży zagraniczny program pomocowy nadzorowany przez ARiMR za pośrednictwem biur regio

TABELA 1. Zadania inwestycyjne zrealizowane przez gminy na terenach wiejskich przy pomocy finansowej z PAOW

Gmina	Powiat	Zadanie	Dofinansowanie [zł]	Efekty rzeczowe	
				długość sieci [m]	liczba przyłączy
Sulejów	piotrkowski	Budowa wodociągu we wsi Podlubień	16 096	1863	55
Będków	tomaszowski	Budowa kanalizacji sanitarnej w Będkowie, II etap	85 572	2000	271
Osjaków	wieluński	Budowa kanalizacji sanitarnej w Osjakowie	526 599	6500	190
Ksawerów	pabianicki	Rozbudowa kanalizacji sanitarnej w Ksawerowie	161 357	871	18
Rawa Mazowiecka	rawski	Budowa kanalizacji sanitarnej wsi Kurzeszyn	339 681	2982	50
Lututów	wieruszowski	Rozbudowa kanalizacji sanitarnej w Lututowie	885 670	665	29
Kobiele Wielkie	radomszczański	Budowa oczyszczalni ścieków w Kobielach Wielkich	367 429	przepustowość 120 m ³ /d	
Białaczów	opoczyński	Budowa oczyszczalni ścieków w Białaczowie	437 948	przepustowość 315 m ³ /d	

Źródło: Walczak 2004.

nalnych – SAPARD². Był to program przedakcesyjny, wspierający proces restrukturyzacji obszarów wiejskich w okresie poprzedzającym wstąpienie Polski do UE.

Do podstawowych działań objętych przez niego pomocą finansową należały: poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych, inwestycje w gospodarstwach rolnych oraz rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich, w tym przedsięwzięcia skierowane na zaopatrzenie gospodarstw wiejskich w wodę wraz z uzdatnianiem (Działanie 3.1) oraz odprowadzanie i oczyszczanie ścieków komunalnych (Działanie 3.2).

Beneficjentami pomocy finansowej w działaniach 3.1 i 3.2 mogły być gminy oraz związki międzygminne. Wysokość dotacji wynosiła do 50% zakwalifikowanych kosztów inwestycji, z możliwością podwyższenia w określonych przypadkach do 75%.

O znaczeniu pomocy z tego Programu świadczą efekty uzyskane w kraju dzięki jego wsparciu, m.in. zbudowanie 5870 km sieci wodociągowej obsługującej 51,8 tys. odbiorców, 156 stacji uzdatniania wody, 4905 km sieci kanalizacyjnej obsługującej 72,4, tys. odbiorców, 227 zbiorczych oczyszczalni ścieków i 2300 oczyszczalni zagrodowych [Więcek 2007].

Uruchomienie Programu SAPARD w Polsce nastąpiło z ponaddwuletnim opóźnieniem – w lipcu 2002 roku. W pierwszej turze składania dokumentów o dotacje, która trwała do 16.09.2002 roku, w województwie łódzkim do biura Agencji wpłynęło 60 wniosków związanych z gospodarką wodno-ściekową. Po weryfikacji na liście rankingowej znalazło się 46 z nich – 22 dotyczące zaopatrzenia w wodę i 24 dotyczących kanalizacji. Ostatecznie umowy o pomoc finansową podpisane zostały na 41 zadań inwestycyjnych,

² Płatności trwały do 2006 roku.

w tym: w schemacie 3.1. Zaopatrzenie w wodę – 19 umów, łącznie 4643,7 tys. zł, a w schemacie 3.2. Gospodarka ściekowa – 22 umowy, łącznie 14 581,6 tys. zł.

Efekty rzeczowe inwestycji realizowanych w tej turze Programu w województwie łódzkim przedstawia tabela 2 oraz zestawienie pod tabelą.

TABELA 2. Efekty rzeczowe inwestycji zrealizowanych w I i II turze Programu SAPARD według powiatów

Powiaty	Liczba podpisanych umów		Sieć wodociągowa [km]		Przyłącza [szt.]		Sieć kanalizacyjna [km]		Przykanaliki [szt.]	
	tura 1	tura 2	tura 1	tura 2	tura 1	tura 2	tura 1	tura 2	tura 1	tura 2
	Ogółem	41	54	94,7	222,7	1032	2143	63,0	71,8	1383
Bełchatowski	1	1	–	9,3	–	161	–	–	–	–
Brzeziński	1	–	5,7	–	19	–	–	–	–	–
Kutnowski	1	2	–	–	–	–	4,1	3,4	54	20
Łaski	3	3	16,4	2,3	205	25	0,7	2,3	26	108
Łęczycki	1	1	5,8	3,7	43	25	–	–	–	–
Łowicki	–	1	–	–	–	–	–	6,1	–	123
Łódzki wschodni	2	2	3,5	3,5	60	60	0,7	–	–	–
Opoczyński	1	2	1,8	9,8	3	132	–	5,8	–	120
Pabianicki	4	1	13,2	8,3	96	46	0,8	–	26	–
Pajęczański	1	1	–	–	–	–	5,1	2,4	110	154
Piotrkowski	3	1	–	–	–	–	7,1	–	164	–
Poddębicki	1	6	5,1	39,9	25	375	–	–	–	–
Radomszczański	3	5	–	32,7	–	318	9,7	7,6	226	105
Rawski	–	3	–	46,6	–	277	–	–	–	–
Sieradzki	3	6	26,0	52,4	344	590	–	–	–	–
Skierniewicki	1	2	–	–	–	–	1,4	5,7	69	159
Tomaszowski	5	4	8,7	–	56	–	14,6	12,2	342	205
Wieluński	4	4	0,8	5,9	25	24	6,4	3,4	178	87
Wieruszowski	4	9	3,1	8,3	126	120	12,4	22,9	188	315
Zduńskowolski	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Zgierski	2	–	4,6	–	30	–	–	–	–	–

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Łódzkiego Biura Regionalnego ARiMR (tura I) oraz informacji z urzędów gmin (tura II).

W schemacie 3.1:

- 94,7 km sieci wodociągowej rozdzielczej, w tym 3,0 km w gminie Bolesławiec, zbudowanej w celu zastąpienia starej, azbestocementowej, nową z PCV,
- 1032 przyłącza wodociągowe,
- rozbudowa 2 stacji wodociągowych (w gminach Zgierz i Kleszczów).

Dostęp do wody z wodociągów publicznych uzyskali mieszkańcy 36 miejscowości (w tym jednej częściowo), łącznie ponad 3 tys. użytkowników, najwięcej w powiatach: sieradzkim, łaskim i pabianickim.

W schemacie 3.2:

- 63,0 km sieci kanalizacyjnej sanitarnej, najwięcej w powiatach: tomaszowskim wieruszowskim i radomszczańskim,
- 1383 przykanaliki, w tym ponad 1200 prowadzących do gospodarstw domowych,

- wybudowanie 2 oczyszczalni ścieków (w Łaniętach o przepustowości 180 m³/d i Będkowie 150 m³/d) oraz rozbudowa 2 (w Łubnicach o 200 m³/d i Wolborzu o 300 m³/d).

Zbiorcza sieć kanalizacyjna powstała w 20 miejscowościach, a w 6 nastąpiła jej rozbudowa. Liczba użytkowników korzystających z tego sposobu odprowadzania ścieków wzrosła o prawie 5300 osób [Gładysz 2007a, s. 357–59].

W drugiej turze składania dokumentów (na fundusze przyznane Polsce w 2002 roku), trwającej od 30.06. do 15.09.2003 roku, do Łódzkiego Oddziału ARiMR wpłynęło 48 wniosków (z 40 gmin) dotyczących zaopatrzenia gospodarstw wiejskich w wodę oraz 42 (z 37 gmin) dotyczące odprowadzania i oczyszczania ścieków [Gładysz 2007a, s. 360]. Najliczniej reprezentowane były powiaty: wieruszowski (10 wniosków), piotrkowski (8), radomszczański (8) tomaszowski (6), opoczyński (5), najstąbiej: brzeziński, łączycki i zgierski (po 1).

W grupie wnioskodawców znajdowało się 20 beneficjentów poprzedniej tury. Docenili oni korzyści wynikające z udziału w Programie i zamierzali kontynuować rozpoczęte wcześniej zadania. Również inne samorzady przekonały się, że korzystanie ze środków SAPARD-u jest niezbyt trudne, a opłacalne ekonomicznie. Duży wpływ na to miały szkolenia prowadzone przez ARiMR dla pracowników samorządów – w większości słabo dotychczas przygotowanych merytorycznie, oraz zmiany wprowadzone w regulaminie.

Ostatecznie po weryfikacji do dofinansowania zakwalifikowane zostały 54 wnioski, z których 30 dotyczyło zaopatrzenia w wodę, a 24 – kanalizacji. Najwięcej beneficjentów było z powiatu wieruszowskiego (tabela 2), gdzie duże zaangażowanie w pozyskanie środków unijnych wykazywały władze gmin Bolesławiec i Czastary (rysunek 2).

Łączna kwota dotacji na przedsięwzięcia służące poprawie zaopatrzenia obszarów wiejskich w wodę (sieć wodociągowa, ujęcia wody, modernizacja stacji uzdatniania wody) wynosiła 11 868,5 tys. zł, a na zadania związane z kanalizacją (sieć kanalizacyjna i oczyszczalnie ścieków) – 15 596,3 tys. zł. Ponieważ przyznana pomoc była przekazywana beneficjentom dopiero po zakończeniu i rozliczeniu inwestycji, dlatego więc na okres prowadzenia budowy 18 gmin zaciągnęło niskoprocentowaną pożyczkę pomostową w WFOŚiGW.

Według informacji uzyskanych w urzędach gmin, efekty rzeczowe zrealizowanych w tej turze Programu prac były następujące:

W schemacie 3.1:

- 222,7 km sieci wodociągowej rozdzielczej, w tym 16,3 km w celu zastąpienia w 7 miejscowościach (4 w gminie Brzeźnio, 2 w gminie Bolesławiec i 1 w gminie Brąszewice) starej, azbestocementowej, nową z PCV,
- 2143 przyłącza wodociągowe, w tym prawie 1500 do gospodarstw rolnych powyżej 1 ha,
- modernizacja 4 stacji uzdatniania wody (w gminach: Lututów, Łanięta, Sędziejowice i Wartkowice).

Dostęp do wody z wodociągów publicznych uzyskali mieszkańcy 69 miejscowości (a w 3 sieć została rozbudowana), najwięcej w powiatach: poddębickim (16), sieradzkim (9) i radomszczańskim (9).

W schemacie 3.2:

- 71,8 km sieci kanalizacyjnej sanitarnej i 1396 przykanalików, w tym 926 do gospodarstw rolnych powyżej 1 ha,
- rozbudowa oczyszczalni ścieków w Gorzkowicach (powiat piotrkowski o 500 m³/d) i Konopnicy (powiat wieluński o 200 m³/d).

Zbiorcza sieć kanalizacyjna powstała w 19 miejscowościach, a w 8 nastąpiła jej rozbudowa.

Dane dotyczące wymienionych efektów rzeczowych w podziale na powiaty zawiera tabela 2, a rodzaj i miejsca zrealizowanych przedsięwzięć w obu turach Programu pokazuje rysunek 3.

RYSUNEK 3. Zadania inwestycyjne zrealizowane w ramach programu SAPARD

Źródło: Opracowanie własne.

Przestawiony opis potwierdza, że Program SAPARD odegrał istotną rolę w poprawie stanu gospodarki wodno-ciekowej na terenach wiejskich województwa łódzkiego. Z jego środków skorzystały 63 gminy. Przyczyniły się one do realizacji prawie 100 zadań inwestycyjnych. Dzięki temu dostęp do wody bieżącej otrzymali mieszkańcy 105 miejscowości, w 39 powstała nowa sieć kanalizacyjna, a w kilkunastu została rozbudowana.

ZINTEGROWANY PROGRAM OPERACYJNY ROZWOJU REGIONALNEGO

Przyjęcie w 2004 roku Polski do Unii Europejskiej spowodowało, że uzyskaliśmy dostęp do nowych programów pomocowych, w tym Zintegrowanego Pro-

gramu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, jednego z ośmiu służących realizacji Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004–2006. Był on zarządzany na poziomie krajowym, ale jego wdrażanie odbywało się w dużej mierze na poziomie regionalnym poprzez urzędy marszałkowskie (identyfikacja projektów) i wojewódzkie (audyt, monitorowanie, weryfikacja i potwierdzanie płatności).

Wśród 4 priorytetów w ramach ZPORR pierwszy „Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów” i trzeci „Rozwój lokalny” dotyczą m.in. realizacji projektów w zakresie: modernizacji i budowy systemów poboru, uzdatniania i zaopatrzenia w wodę, budowy i modernizacji systemów kanalizacji sanitarnej i deszczowej oraz oczyszczalni ścieków (działania: 1.2. Infrastruktura ochrony środowiska, 3.1 Obszary wiejskie i 3.2. Obszary podlegające restrukturyzacji).

W 2004 roku w ramach ZPORR odbyły się w województwie łódzkim dwa nabory wniosków o dofinansowanie projektów dla tego działania. Po ich weryfikacji pozytywnie zaopiniowanych zostało 45.

Realizacja działań w ramach priorytetów 1 i 3 współfinansowana jest z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Beneficjenci mogli uzyskać z tego źródła dofinansowanie w wysokości do 75% kosztów kwalifikowanych zadania (oraz dodatkowo ze środków budżetu państwa do 10% w priorytecie 1 i do 25% w priorytecie 3). Do końca 2007 roku w Instytucji Pośredniczącej ZPOOR w Łodzi (Urząd Wojewódzki) podpisano 39 umów dotyczących

RYSUNEK 4. Projekty zrealizowane w ramach ZPORR

Źródło: Opracowanie własne.

przedsięwzięć w zakresie zaopatrzenia w wodę i gospodarki ściekowej na terenach wiejskich o wartość dofinansowania 51 940,5 tys. zł. W lutym 2008 roku zawarto 3 dodatkowe umowy na sumę 976,2 tys. zł. Wśród podpisanych decyzji 23 dotyczą zaopatrzenia w wodę, 16 kanalizacji, 3 systemu wodno-kanalizacyjnego (rysunek 4). Całkowita wartość tych projektów (z uwzględnieniem aneksów) wynosi prawie 8241,2 tys. zł.

Beneficjenci Programu to: Związek Gmin Regionu Kutnowskiego i 29 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, z których 7 otrzymało dofinansowanie na dwa zadania inwestycyjne, a 3 (Ksawerów, Radomsko i Żarnów) na trzy przedsięwzięcia [*Projekty...* 2008]. Najwięcej projektów jest z powiatów: opoczyńskiego, poddębickiego, wierszowskiego i kutnowskiego (tabela 3).

Pierwszych płatności dokonano w 2005 roku. Do końca września 2008 roku wszystkie zadania inwestycyjne zostały zakończone pod względem rzeczowym, a 38 z nich rozliczone. Pozostałe mają czas na dokonanie ostatecznego rozliczenia i otrzymanie płatności końcowej do 31 grudnia 2008 roku.

TABELA 3. Efekty rzeczowe projektów zrealizowanych w ramach ZPORR w województwie łódzkim

Powiaty	Efekty rzeczowe										
	Liczba gmin uczestniczących w Programie	Liczba realizowanych projektów	Sieć wodociągowa [km]	Przyłącza do budynków mieszkalnych [szt.]	Stacje uzdatniania wody		Sieć kanalizacyjna [km]	Przykanałiki [szt.]	Zbiornice czyszczalnie ścieków		Oczyszczalnie przydomowe [szt.]
					nowe [szt.]	rozbudowane i zmodernizowane [szt.]			nowe [szt.]	rozbudowane [szt.]	
Ogółem	30	43	119,75	959	3	15	137,54	2442	6	2	193
Bełchatowski	1	1	–	–	–	–	–	–	–	1	–
Brzeziński	1	2	2,50	20	–	–	5,05	90	1	–	–
Kutnowski	3	3	–	–	–	1	33,98	762	–	–	25
Łaski	1	2	–	–	–	1	5,66	140	1	–	–
Łęczycki	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	72
Łowicki	2	2	–	–	1	1	–	–	–	–	–
Łódzki Wschodni	2	2	–	–	–	1	0,85	35	–	–	–
Opoczyński	4	7	75,75	699	–	3	58,33	908	2	1	–
Pabianicki	2	4	1,36	–	–	3	2,60	115	–	–	–
Piotrkowski	1	1	2,15	–	–	–	2,20	32	–	–	–
Poddębicki	3	5	21,98	142	–	3	–	1	–	–	27
Radomszczański	1	3	3,34	29	–	–	–	–	–	–	–
Sieradzki	1	1	–	–	–	–	–	–	1	–	–
Tomaszowski	2	2	1,74	–	–	2	–	–	–	–	–
Wieluński	1	1	5,45	23	–	–	–	–	–	–	–
Wierszowski	3	4	5,48	46	1	–	28,87	359	1	–	–
Zgierski	1	2	–	–	1	–	–	–	–	–	69

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Wojewódzkiego i od beneficjentów.

Efekty rzeczowe projektów zrealizowanych przy udziale pomocy finansowej ZPORR przedstawia tabela 3. W zakresie zaopatrzenia w wodę składają się na nie: 119,75 km sieci wodociągowej rozdzielczej (w tym 2,15 km w Wolborzu, zbudowanej w celu zastąpienia starej, azbestocementowej), 959 przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych, 3 nowe stacje uzdatniania wody i modernizacja 13 istniejących oraz 2 ujęcia wody. Dzięki temu dostęp do wody bieżącej otrzymali mieszkańcy 41 miejscowości, a w 5 nastąpiła rozbudowa wodociągu. Natomiast w ramach działania gospodarka ściekowa zbudowano 6 zbiorczych oczyszczalni ścieków (w Jeżowie, Mniszkowie, Marzeninie, gmina Sędziejowice, Galewicach, Goszczanowie i Paradyżu), a 2 rozbudowano (w Mroczkowie Gościnnym gmina Opoczno i Łękińsku gmina Kleszczów). Zdolność oczyszczania ścieków wzrosła o 1650 m³/d. Oprócz tego powstały 193 oczyszczalnie przyzagrodowe, obsługujące 199 gospodarstw, 137,54 km sieci kanalizacyjnej i 2442 przykanaliki. Kanalizacja zbiorową objęte zostały 24 miejscowości, a w 3 nastąpiła jej rozbudowa.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY NA LATA 2007–2013

Obecnie trwają prace nad perspektywą finansową na lata 2007–2013. Przedsięwzięcia inwestycyjne związane z ochroną środowiska będą realizowane ze środków Funduszu Spójności z Programu Operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” – priorytet II. W skali kraju przeznaczono na nie 18,7% całej kwoty dofinansowania, czyli 99,61 mln euro. Polska ma również możliwość korzystania z funduszy Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG). Z obu źródeł przyznano nam łącznie 600 mln euro. Środki te będą kierowane przede wszystkim do aglomeracji objętych Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK), o liczbie mieszkańców ponad 15 tysięcy. Natomiast zadania w zakresie zaopatrzenia w wodę, systemów kanalizacji zbiorczych i oczyszczalni ścieków w aglomeracjach o liczbie mieszkańców od 2 do 15 tysięcy i w pozostałych gminach mogą być wspierane z programów regionalnych.

W województwie łódzkim, w Regionalnym Programie Operacyjnym na lata 2007–2013, w ramach priorytetu II na kategorię 45 – gospodarka i zaopatrzenie w wodę pitną, przypada prawie 13 687 tys. euro, a na kategorię 46 – oczyszczanie ścieków, 59 880 tys. euro [*Regionalny... 2007*, s. 90].

Projekty finansowane z budżetu jednostek samorządu terytorialnego, spójne z celami aktualnie obowiązującego wojewódzkiego programu ochrony środowiska, mogą uzyskać dofinansowanie do 85% całkowitych kosztów kwalifikowanych. Wnioski muszą zawierać kompletną dokumentację oraz posiadać *Studium wykonywalności* przygotowane zgodnie z obowiązującymi przepisami dla okresu programowania 2007–2013. Beneficjenci zostaną wybrani w drodze konkursu. Ważna jest skala inwestycji i przyszły efekt ekologiczny. Preferowane będą wieloletnie programy operacyjne.

Nabór wniosków był kilkakrotnie przesuwany z powodu braku przepisów wykonawczych. Ostatecznie I tura ich przyjmowania rozpoczęła się 28 kwietnia

2008 roku i trwała do 13 czerwca. Wcześniej, w lipcu 2007 roku, w trybie pozakonkursowym, na liście do Indykatywnego Planu Regionalnego Programu Operacyjnego znalazły się 2 duże projekty, które będą realizowane na terenie gminy Wolbórz, powiat piotrkowski „Program ochrony wód Zbiornika Sulejowskiego – budowa kanalizacji sanitarnej w południowo-wschodniej części gminy Wolbórz” (szacunkowa kwota dofinansowania 20 400 tys. zł), i Sławno powiat opoczyński „Rozwój obszarów inwestycyjnych wokół Łódzkiej Strefy Ekonomicznej – Podstrefa Sławno, poprzez budowę drogi dojazdowej i skanalizowanie terenów przemysłowych i rekreacyjnych” (szacunkowa kwota dofinansowania 30 975 tys. zł).

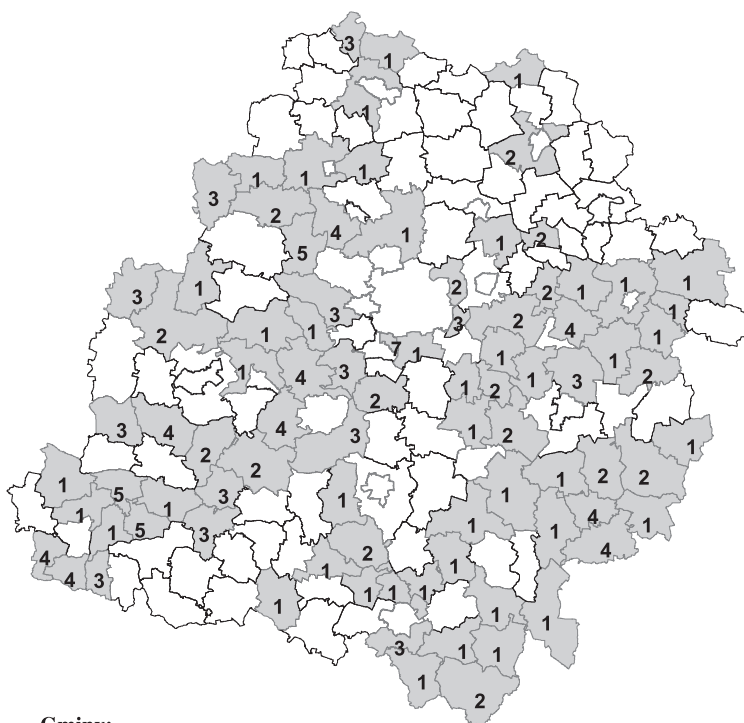
Z wywiadów przeprowadzonych w urzędach gmin wynika, że prawie wszystkie samorzady, które planują w najbliższych latach inwestycje dotyczące gospodarki wodno-ściekowej, uzależniają ich skalę od uzyskania środków unijnych. Część z nich ze względu na za małą wartość projektów lub złe przygotowanie dokumentacji zapewne ich nie otrzyma. Świadczy o tym fakt, że w I turze naboru tylko 1 z 37 złożonych wniosków bezpośrednio dotyczących budowy wodociągów, kanalizacji i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich został pozytywnie oceniony przez komisję kwalifikacyjną pod względem formalnym i zgodności z kryteriami oceny merytorycznej. Dotyczy on rozbudowy systemu kanalizacji zbiorczej w aglomeracji Lipce Reymontowskie, powiat skierniewicki [Serwis...].

Jeżeli w następnych turach naboru wniosków wynik nie będzie zdecydowanie lepszy, to ze względu na szczupłość środków własnych znajdujących się w dyspozycji gmin wiejskich i wysokie koszty inwestycji służących poprawie stanu gospodarki wodno-ściekowej jest bardzo prawdopodobne, że pomiędzy obecnie deklarowanymi przez władz lokalne działaniami a ich rzeczywistą skalą i efektami wystąpią znaczne rozbieżności na minus. Stawia to także pod znakiem zapytania realność wywiązania się przez niektóre z nich w regulaminowym terminie (do końca 2015 roku) z zadań wynikających z KPOŚK [Gładysz 2007b, s. 207].

PODSUMOWANIE

Przedstawione w artykule fakty wskazują na istotną i coraz bardziej znaczącą rolę dofinansowania projektów inwestycyjnych realizowanych przez samorzady lokalne środkami pochodzącymi ze źródeł zagranicznych, przede wszystkim z Unii Europejskiej. W województwie łódzkim w latach 1996–2008 skorzystało z tej formy pomocy 88 ze 159 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich³ (rysunek 5). Przyczyniła się ona do realizacji 175 zadań. Podstawowymi efektami rzeczowymi tych działań było zbudowanie 709,2 km sieci wodociągowej rozdzielczej i ponad 6,5 tys. przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych. Dostęp do wody bieżącej otrzymali mieszkańcy 212 miejscowości, w 11 nastąpiła rozbudowa wodociągu, a w 9 modernizacja sieci poprzez wyłączenie z użytkowania rur azbesto-

³ Bez RPO na lata 2007–2013.

Gminy:

- miejskie
- miejsko - wiejskie i wiejskie, które:
- korzystały z funduszy zagranicznych
- nie korzystały

RYSUNEK 5. Inwestycje z udziałem kapitału zagranicznego dotyczące gospodarki wodno-ściekowej na terenach wiejskich zrealizowane przez gminy w województwie łódzkim w latach 1996–2008

Źródło: Opracowanie własne.

mentowych i zastąpienie ich wykonanymi z PCV. Przybyło też 308,3 km sieci kanalizacyjnej i 6,5 tys. przykanalików. Kanalizacją zbiorową objęte zostały 93 miejscowości, a w 23 nastąpiła jej rozbudowa. Powstało 15 zbiorczych oczyszczalni ścieków, a 6 zostało rozbudowanych, dzięki czemu możliwość oczyszczania ścieków wzrosła o 5,9 tys. m³/d.

Największą aktywnością w korzystaniu z zagranicznej, bezzwrotnej pomocy finansowej i osiągniętymi przy jej udziale efektami rzeczowymi wykazały się gminy położone na terenie powiatów: pabianickiego – 15 projektów (głównie Ksawerów – 7 projektów), tomaszowskiego – 13 projektów (najwięcej Żelechlinek – 4), wierzuszowskiego – 11 projektów (zwłaszcza Lututów – 5 i Łubnice – 4), opoczyńskiego – 11 projektów (szczególnie Żarnów i Paradyż – po 4), poddębickiego – 11 projektów (zwłaszcza Dalików – 5), łaskiego – 11 projektów (w tym Łask i Sędziejowice po 4). Najmniej korzystały z niej samorzady lokalne powiatów: pajęczańskiego, skierniewickiego, łowickiego (po 2 gminy) i łęczyckiego (3 gminy i 3 projekty).

Biorąc pod uwagę duże zainteresowanie gmin funkcjonującym już RPO i mającym ruszyć w 2009 roku Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, w ramach którego łatwiej będzie można uzyskać dofinansowanie na mniejsze projekty, należy sadzić, że w najbliższych latach dysproporcje te się zmniejszą. Oprócz możliwości finansowych poszczególnych jednostek samorządowych będzie to jednak zależało w dużej mierze od przekonania lokalnych władz, że korzystanie z pomocy zagranicznej, pomimo konieczności zrealizowania inwestycji najpierw za własne pieniądze, jest korzystne, a także od poprawy poziomu przygotowania merytorycznego pracowników gmin odpowiedzialnych za przygotowanie wniosków

Podkreślić należy, że opisane w artykule inwestycje zrealizowane przy zaangażowaniu zagranicznych środków finansowych przyczyniły się do poprawy stanu gospodarki wodno-ściekowej nie tylko na terenie gmin beneficjentów, ale także w całym regionie.

W latach 1999–2006 długość sieci wodociągowej na terenach niezurbanizowanych w województwie łódzkim wzrosła o 3314 km (do 17 131,6 km), a liczba przyłączy do budynków mieszkalnych o 55,5 tys. (do 236 441 szt.). W grudniu 2006 roku odsetek ludności wiejskiej korzystającej z sieci wodociągowej wynosił 79,0%. Tylko w 5 gminach był niższy od 50% (Kowiesy, powiat skierniewicki, Biała Rawska i Sadkowie, powiat rawski, Żelów, powiat bełchatowski i Gidle, powiat radomszczański, natomiast w 91 przekraczał 80% [Bank...]).

Postęp w budowie sieci kanalizacyjnej jest o wiele mniejszy. W charakteryzowanym okresie jej długość wzrosła zaledwie o 871 km (do 1235,1 km)⁴, a liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych o 19,7 tys. (do 25 751 szt.). W grudniu 2006 roku odsetek ludności mieszkającej na wsi korzystającej z kanalizacji zbiorczej wynosił niecałe 11,7%, a obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków 11,2%. Pasuje to województwo łódzkie na ostatnim miejscu w kraju [Bank...]. W 42 gminach wiejskich w ogóle nie było zbiorczej sieci kanalizacyjnej, a w 10 jej długość nie przekraczała 0,8 km⁵ [RRW–2...]. W 39 jednostkach gminnych korzystało z niej od 0,1 do 5% mieszkańców, a tylko w 26 gminach więcej niż 20% (w 5 z nich odsetek ten przekraczał 40%: Kleszczów, powiat bełchatowski, Łubnice, powiat wierszowski, Zduńska Wola, Drzewica, powiat Opoczno i Lgota Wielka, powiat radomszczański). Najgorsza sytuacja występuje w północno-wschodniej i w południowej części województwa, zwłaszcza w powiatach: skierniewickim, łowickim, brzezińskim, pajęczańskim, wieluńskim, sieradzkim, tomaszowskim i piotrkowskim. Znajdujące się tutaj gminy najbardziej potrzebują wsparcia finansowego. Ich szanse na uzyskanie pomocy z Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013 są jednak małe, ponieważ preferowane są w nim projekty o dużej wartości, realizowane w aglomeracjach wiejskich objętych KPOŚK, liczących ponad 2000 mieszkańców. Dlatego

⁴ W 2007 roku przybyło 191 km.

⁵ W grudniu 2007 roku było ich odpowiednio 23 i 6.

tym gminom należy stworzyć ścieżkę do skorzystania z pomocy finansowej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013.

BIBLIOGRAFIA

- Bank danych regionalnych GUS (www.stat.gov.pl)
- Gładysz R., 2007a: *Efekty rzeczowe pomocy finansowej z programu SAPARD na poprawę infrastruktury komunalnej obszarów wiejskich w województwie łódzkim w 2003 r.* W: *Funkcje obszarów wiejskich*. Red. E. Pałka. Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, Kielce.
- Gładysz R., 2007b: *Ekonomiczne i społeczne przemiany zaopatrzenia w wodę gospodarstw wiejskich i gospodarki ściekowej w regionie piotrkowskim*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Gołębiowski C., 1998: *Program pomocy Unii Europejskiej przykładem wsparcia rozwoju infrastruktury na terenach wiejskich*. W: *Wieś i rolnictwo w procesie integracji Polski z Unią Europejską*. Red. E. Kownicki, H. Januszek. Wydawnictwo Akademii Rolniczej, Poznań.
- Projekty realizowane w ramach ZPORR. Woj. łódzkie – na dzień 31.03.2008* (www.zporr.gov.pl/Projekty).
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013*, 2007. Łódź.
- Rocznik Statystyczny Województwa Łódzkiego 2000*, 2000. Urząd Statystyczny w Łodzi, Łódź.
- RRW-2. Sprawozdanie z nakładów na środki trwałe oraz efekty rzeczowe w zakresie wodociągów i sanitacji wsi w roku 2006 i 2007*. Urząd Marszałkowski w Łodzi. Maszynopis.
- Serwis informacyjny Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego (www.rpo.lodzkie.pl)
- Walczak J.: *Analiza ekonomicznych i pozaekonomicznych efektów realizacji przedsięwzięć infrastruktury technicznej w ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich w województwie łódzkim*, 2004. Praca magisterska. Maszynopis. Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Więcek B., 2007: *Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich: Komponent C – Infrastruktura. Wnioski z realizacji*. „Wieś i Rolnictwo” 1, Warszawa.
- Województwo łódzkie – podregiony, powiaty, gminy*, 2007. Urząd Statystyczny w Łodzi, Łódź.

THE USE OF FOREIGN ASSISTANCE IN THE DEVELOPMENT OF RURAL INFRASTRUCTURE IN ŁÓDZKIE VOIVODESHIP

Abstract. Infrastructural investments are an important factor of the communes' economic development. A well-developed infrastructure makes the communes friendly to their inhabitants and to the natural environment and also more attractive from the point of view of investors. This is extremely important for the rural communes which are characterised by a far lower than average level of economic development. However, insufficient funds at the disposal of most local governments are a serious obstacle slowing down the development of infrastructure in non-urbanised areas. Due to this fact local governments are compelled to seek external financial assistance for the implementation of any major investment projects. Until a short time ago the principal source of assistance means needed to finance investments in the development of water supply and sewage systems were the Rural Environmental Protection and Water Economy Funds (WFOŚiGW). For some years, however, the role of foreign assistance means, especially those available from the European Union, has been growing quite fast. This trend has been described in the article on the example of rural communes of the Łódzkie voivodeship, where 175 investment projects have been implemented owing to foreign assistance means. Their implementation has led to the con-

struction of, among other things, 709 km of water supply systems, 309 km of sewage systems and 15 large sewage treatment plants.

Key words: development of technical infrastructure in rural areas, investment activity of rural communes, foreign financial assistance, Łódzkie voivodeship